

BÀN VỀ "TƯ TƯỞNG QUAN TRỌNG BA ĐẠI DIỆN" CỦA ĐẢNG CỘNG SẢN TRUNG QUỐC

PGS. NGUYỄN HUY QUÝ

Từ ngày Tổng Bí thư Đảng Cộng sản Trung Quốc Giang Trạch Dân đề xuất lý luận về "Ba đại diện" (tháng 2/2000) tới nay đã 10 năm trôi qua. Lý luận đó đã đi vào Điều lệ (sửa đổi) Đảng Cộng sản Trung Quốc (thông qua tại Đại hội XVI, năm 2002) là "tư tưởng quan trọng Ba đại diện" được đặt ngang hàng với "chủ nghĩa Mác-lênin, tư tưởng Mao Trạch Đông, lý luận Đặng Tiểu Bình" trở thành "kim chỉ nam hành động" của Đảng⁽¹⁾. Đến Đại hội XVII ĐCS Trung Quốc năm 2007, "tư tưởng quan trọng Ba đại diện" đã được đề cập trong chủ đề của Đại hội và cùng "lý luận Đặng Tiểu Bình", "quan điểm phát triển một cách khoa học" hợp thành "hệ thống lý luận khoa học" của chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc⁽²⁾. Tổng kết 30 năm cải cách phát triển của Trung Quốc, Tổng Bí thư Hồ Cẩm Đào cho rằng: Trung Quốc đạt được những

thành tựu to lớn "chính là vì chúng ta vừa kiên trì những nguyên lý cơ bản của chủ nghĩa Mác, vừa căn cứ vào thực tiễn Trung Quốc ngày nay và sự phát triển của thời đại để không ngừng thúc đẩy Trung Quốc hoá chủ nghĩa Mác, hình thành một hệ thống lý luận CNXH đặc sắc Trung Quốc, bao gồm những tư tưởng chiến lược quan trọng như lý luận Đặng Tiểu Bình, "tư tưởng quan trọng Ba đại diện", quan điểm phát triển một cách khoa học v.v... tạo nên sức sống mãnh liệt của chủ nghĩa Mác Trung Quốc⁽³⁾.

Ở Việt Nam, giới nghiên cứu cũng quan tâm và có những nghiên cứu, những hội thảo về vấn đề "Ba đại diện". Tuy nhiên, những thảo luận thể hiện trên sách báo còn hạn chế và còn những vấn đề cần trao đổi: Nhận thức như thế nào về nội dung và nhận định như thế nào về lý luận "Ba đại diện".

I. VỀ NỘI DUNG LÝ LUẬN "BA ĐẠI DIỆN"

Trước hết, xin nhắc lại nguyên văn phát biểu của Tổng Bí thư Giang Trạch Dân: "Tổng kết lịch sử hơn 70 năm của Đảng ta, có thể rút ra một kết luận quan trọng. Đó là: Sở dĩ Đảng ta được nhân dân ủng hộ, chính là vì Đảng ta là đội tiên phong của giai cấp công nhân, trong từng thời kỳ lịch sử cách mạng, xây dựng, cải cách, bao giờ cũng đại diện (nguyên văn: đại biểu) cho yêu cầu phát triển của sức sản xuất xã hội tiên tiến Trung Quốc; đại diện cho phương hướng tiến lên của nền văn hoá tiên tiến Trung Quốc; đại diện cho lợi ích căn bản của quần chúng nhân dân đông đảo nhất của Trung Quốc, đồng thời qua việc hoạch định đường lối phương châm, chính sách đúng đắn, phấn đấu không mệt mỏi vì lợi ích căn bản của đất nước và nhân dân"⁽⁴⁾.

Nhận thức đúng nội dung chúng ta mới nhận định đúng về lý luận "Ba đại diện".

Trước hết, thế nào là "đại diện cho yêu cầu phát triển của sức sản xuất xã hội tiên tiến Trung Quốc?"

Trong phát biểu nhân dịp kỷ niệm 80 năm ngày thành lập Đảng Cộng sản Trung Quốc (1/7/1921 - 1/7/2001), Tổng Bí thư Giang Trạch Dân đã giải thích cụ thể hơn về nội dung lý luận "Ba đại diện", trước hết là vấn đề "đại diện cho sức sản xuất xã hội tiên tiến Trung Quốc": "Đảng chúng ta phải luôn luôn

đại diện cho yêu cầu phát triển sức sản xuất xã hội tiên tiến Trung Quốc, có nghĩa là trong lý luận, đường lối, cương lĩnh, phương châm, chính sách và mọi mặt công tác phải cố gắng phù hợp với quy luật phát triển sức sản xuất, nhất là phải thể hiện yêu cầu thúc đẩy phát triển sức sản xuất tiên tiến, thông qua sức sản xuất không ngừng nâng cao mức sống của nhân dân...

Sức sản xuất là nhân tố sinh động nhất, cách mạng nhất, là sức mạnh cuối cùng quyết định sự phát triển của xã hội... chủ nghĩa xã hội được thiết lập và không ngừng hoàn thiện, không ngừng rộng mở con đường giải phóng và phát triển sức sản xuất xã hội nước ta... Công cuộc hiện đại hoá XHCN ở nước ta đã đạt được thành tựu to lớn, nhưng nước ta vẫn ở trong giai đoạn đầu của CNXH, dân số đông, cơ sở mỏng, kinh tế văn hoá phát triển rất không đồng đều, sức sản xuất nói chung vẫn ở tình trạng chưa phát triển, không ngừng giải phóng và phát triển sức sản xuất, vẫn là nhiệm vụ trọng tâm lâu dài của chúng ta... Với sự chỉ dẫn của lý luận cơ bản, đường lối cơ bản, cương lĩnh cơ bản của Đảng, chúng ta phải tiếp tục kiên trì và hoàn thiện chế độ kinh tế cơ bản trong đó chế độ công hữu làm chủ thể, kinh tế thuộc nhiều chế độ sở hữu cùng phát triển, kiên trì và hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường XHCN... thúc đẩy cải cách thể chế chính trị một cách tích cực và thận trọng, mở rộng hơn nữa dân chủ XHCN, quản lý đất nước theo luật pháp (nguyên

văn: "y pháp trị quốc", xây dựng Nhà nước pháp quyền XHCN. Thông qua nỗ lực không mệt mỏi, không ngừng hoàn thiện quan hệ sản xuất và kiến trúc thượng tầng XHCN, không ngừng rộng mở con đường giải phóng và phát triển sức sản xuất..."

Thế nào là "đại diện cho phương hướng tiến lên của nền văn hoá tiên tiến Trung Quốc?"

Vấn đề này được giải thích như sau: "Đảng chúng ta phải luôn luôn đại diện cho phương hướng tiến lên của nền văn hoá tiên tiến Trung Quốc, có nghĩa là trong lý luận, đường lối, cương lĩnh, phương châm, chính sách, và các mặt công tác của mình, Đảng phải ra sức thể hiện yêu cầu phát triển của nền văn hoá XHCN dân tộc, khoa học, đại chúng theo hướng hiện đại hoá, hướng ra thế giới, hướng tới tương lai, không ngừng nâng cao phẩm chất tư tưởng đạo đức và tổ chất văn hoá khoa học của toàn dân tộc..."

Nhiệm vụ căn bản của phát triển văn hoá XHCN là bồi dưỡng các thế hệ công dân *có lý tưởng, có đạo đức, có văn hoá, có kỷ luật...* Nắm vững sự chỉ đạo của chủ nghĩa Mác, giúp đỡ mọi người xác lập thế giới quan, nhân sinh quan và giá trị quan đúng đắn..."

Thế nào là luôn "đại diện cho lợi ích căn bản của quần chúng nhân dân đông đảo nhất của Trung Quốc?"

"Đó là trong lý luận, đường lối, cương lĩnh, phương châm, chính sách, và mọi mặt công tác, Đảng ta phải lấy lợi ích

căn bản của nhân dân làm điểm xuất phát và mục tiêu cuối cùng, phát huy đầy đủ tính tích cực, tính chủ động, tính sáng tạo của quần chúng nhân dân, trên cơ sở xã hội không ngừng phát triển tiến bộ, làm cho nhân dân không ngừng được hưởng những lợi ích thiết thực về kinh tế, chính trị, văn hoá..."⁽⁵⁾.

Từ lý luận về "Ba đại diện", Đảng Cộng sản Trung Quốc đã vận dụng vào hoạch định đường lối chính sách xây dựng Đảng. Quan trọng nhất là lý luận đó đã được khẳng định trong Điều lệ Đảng là bản chất và tôn chỉ của Đảng:

"Đảng Cộng sản Trung Quốc là đội quân tiên phong của giai cấp công nhân Trung Quốc, đồng thời là đội tiên phong của nhân dân Trung Quốc và dân tộc Trung Hoa, là hạt nhân lãnh đạo sự nghiệp XHCN đặc sắc Trung Quốc, đại diện cho yêu cầu phát triển của sức sản xuất tiên tiến Trung Quốc, đại diện cho lợi ích căn bản của nhân dân đông đảo nhất Trung Quốc..."

Đảng Cộng sản Trung Quốc lấy chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Mao Trạch Đông, lý luận Đặng Tiểu Bình và "tư tưởng quan trọng Ba đại diện" làm kim chỉ nam hành động của mình..."⁽⁶⁾. Lý luận về "Ba đại diện" cũng đã dẫn tới sự đổi mới về chính sách xây dựng Đảng nhằm mục tiêu mở rộng cơ sở xã hội của Đảng, nhất là việc mở rộng diện kết nạp đảng viên mới từ những "người tiên tiến

trong các tầng lớp xã hội": "Công nhân, nông dân, quân nhân, trí thức và những phần tử tiên tiến trong các tầng lớp xã hội khác của Trung Quốc đủ 18, thừa nhận cương lĩnh và Điều lệ Đảng, có nguyện vọng tham gia một tổ chức của Đảng và tích cực công tác trong tổ chức đó, chấp hành Nghị quyết của Đảng và nộp đảng phí theo định kỳ, có thể xin gia nhập Đảng Cộng sản Trung Quốc..."⁽⁷⁾. "Tư tưởng quan trọng Ba đại diện" đã được quán triệt trong đường lối lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc trong tất cả các lĩnh vực.

II. VỀ TÍNH CHẤT VÀ Ý NGHĨA CỦA "TƯ TƯỞNG QUAN TRỌNG BA ĐẠI DIỆN"

Ở Trung Quốc đã từng diễn ra những cuộc tranh luận về vấn đề "Ba đại diện" và những vấn đề cụ thể có liên quan. Cuộc tranh luận đó đã cơ bản kết thúc khi Hội nghị Trung ương 6 khoá XV ĐCS Trung Quốc ra Nghị quyết về vấn đề này, và sau đó Nghị quyết Đại hội XVI của Đảng (2002) đã khẳng định "quán triệt toàn diện tư tưởng quan trọng Ba đại diện"

Nghị quyết của Đại hội XVI Đảng Cộng sản Trung Quốc đã khẳng định "tư tưởng quan trọng Ba đại diện" là sự kế thừa và phát triển chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Mao Trạch Đông, lý luận Đặng Tiểu Bình, phản ánh những đòi hỏi mới của sự phát triển, thay đổi trên thế giới và ở Trung Quốc ngày nay đối với công

tác của Đảng và Nhà nước, là vũ khí lý luận mạnh mẽ để tăng cường và cải tiến công tác xây dựng Đảng, thúc đẩy quá trình tự hoàn thiện và phát triển của CNXH nước ta, là kết tinh trí tuệ tập thể của toàn Đảng, là tư tưởng chỉ đạo mà Đảng phải kiên trì lâu dài. Phải luôn thực hiện "Ba đại diện" là cái gốc để xây dựng Đảng, là nền tảng để cầm quyền, là ngọn nguồn sức mạnh của Đảng ta"⁽⁸⁾.

Tuy nhiên, về mặt học thuật thì đó là vấn đề cần được tiếp tục nghiên cứu và trao đổi trên phương diện lý luận cũng như trong vận dụng vào thực tiễn. Trong quá trình triển khai thảo luận ở Trung Quốc trước đây, cũng như trong một số hội thảo ở Việt Nam, có những ý kiến cần được trao đổi.

Một là, cho rằng lý luận về "Ba đại diện" có một điểm không phù hợp với chủ nghĩa Mác-Lênin. Đảng Cộng sản "đại diện cho yêu cầu phát triển của sức sản xuất tiên tiến" thì có khác gì các chính đảng tư sản. Đảng Cộng sản "đại diện cho lợi ích căn bản của quần chúng nhân dân đông đảo nhất", phải chăng là "Đảng toàn dân?".

Về vấn đề này, cần thấy rằng "yêu cầu phát triển của sức sản xuất tiên tiến Trung Quốc" đã được giải thích là "là chế độ kinh tế cơ bản XHCN", là "kinh tế thị trường XHCN", là "Nhà nước pháp quyền XHCN". Nói cách khác "yêu cầu của sức sản xuất tiên tiến" ở đây chính là quan hệ sản xuất XHCN và thượng tầng kiến trúc XHCN.

Về vấn đề "Nhà nước toàn dân", thì chúng ta nên phân biệt khái niệm "Nhà nước nhân dân" (siêu giai cấp) theo quan điểm dân chủ xã hội, khái niệm "Nhà nước toàn dân: theo quan điểm của Đại hội XX Đảng Cộng sản Liên Xô (1956) cho rằng giai cấp và đấu tranh giai cấp đã kết thúc trong xã hội, với khái niệm "đại diện cho lợi ích của quần chúng nhân dân đông đảo nhất ở Trung Quốc" trong lý luận về "Ba đại diện" ở đây, Đảng Cộng sản Trung Quốc khẳng định xã hội Trung Quốc vẫn tồn tại và sẽ tiếp tục tồn tại giai cấp và đấu tranh giai cấp, Đảng Cộng sản Trung Quốc trước hết là "đội tiên phong của giai cấp công nhân", rồi mới "đồng thời là "đội tiên phong của nhân dân Trung Quốc và dân tộc Trung Hoa".

Một số ý kiến khác cho rằng lý luận về "Ba đại diện" không có gì trái với chủ nghĩa Mác-Lênin, nhưng cũng không có gì mới có thể gọi là sự phát triển lý luận Mác-Lênin về chính Đảng Cộng sản, thậm chí cho rằng đó chỉ là "binh mới rựu cũ".

Về vấn đề này, chúng ta cần thống nhất quan điểm: chủ nghĩa Mác phát triển là một quá trình những nguyên lý cơ bản của chủ nghĩa Mác được thích ứng với thực tiễn luôn đổi mới. Trong lịch sử hơn 150 năm của " Đảng Cộng sản", có thể nói mới có một lần học thuyết về Đảng Cộng sản của Mác được phát triển một cách có hệ thống qua chủ nghĩa Lenin, để trở thành "Đảng kiểu

mới". Từ đó tới nay, trong quá trình hình thành và phát triển của mình, các Đảng Cộng sản trên thế giới (trong đó có Đảng Cộng sản Trung Quốc) đã có sự vận dụng những nguyên lý cơ bản học thuyết về Đảng của chủ nghĩa Mác-Lênin và kinh nghiệm của Đảng Cộng sản Liên Xô. Thế nhưng từ trong quá trình đó, hình thành một hệ thống lý luận như lý luận về "Ba đại diện" của Đảng Cộng sản Trung Quốc thì đây là lần đầu. Nếu lý luận đó thể hiện những nguyên lý cơ bản về xây dựng Đảng của chủ nghĩa Mác-Lênin, phù hợp với điều kiện lịch sử mới, do đó có tác động thúc đẩy xây dựng Đảng vững mạnh, thúc đẩy sự nghiệp xây dựng CNXH, thì đó là sự phát triển chủ nghĩa Mác-Lênin, không có sự phát triển đó thì học thuyết Mác-Lênin về xây dựng Đảng sẽ không chỉ đạo được hoạt động thực tiễn và đổi mới vô cùng lớn lao, phong phú, và phức tạp.

Từ một Đảng lãnh đạo đấu tranh cách mạng chuyển thành một Đảng lãnh đạo công cuộc xã hội mới xã hội XIICN, các Đảng Cộng sản đứng trước những thay đổi to lớn, căn bản, về nhiệm vụ lịch sử, về điều kiện xã hội, và về bản thân Đảng. Nhiệm vụ của Đảng là lãnh đạo công cuộc xây dựng CNXH có nền kinh tế văn hoá không ngừng phát triển, đáp ứng nhu cầu ngày càng cao về vật chất và tinh thần của quần chúng nhân dân. Đối với những nước xây dựng CNXH từ một xã hội chưa qua giai đoạn phát triển TBCN như Trung Quốc, Việt Nam v.v...

thì nhiệm vụ phát triển sức sản xuất tiên tiến và xây dựng nền văn hoá tiên tiến càng trở nên quan trọng. Điều kiện xã hội ngày nay cũng đã thay đổi. Sự phân tầng xã hội và sự hình thành quan hệ lợi ích mới giữa các giai tầng xã hội đòi hỏi Đảng lãnh đạo phải quan tâm đến lợi ích của tất cả các giai tầng xã hội, đặc biệt là phải "đại diện cho lợi ích căn bản của quần chúng nhân dân đông đảo nhất". Từ một Đảng lãnh đạo cách mạng chuyển sang một Đảng cầm quyền lãnh đạo xây dựng xã hội mới, rất dễ xuất hiện xu hướng xa rời quần chúng, tham nhũng, quan liêu. Xác định mục đích tôn chỉ của Đảng, đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng trong giai đoạn mới là hoàn toàn cần thiết và có một ý nghĩa vô cùng quan trọng. Lý luận về "Ba đại diện" của Đảng Cộng sản Trung Quốc là một nỗ lực thử nghiệm theo hướng đó.

Thực tiễn ở Liên Xô, Trung Quốc và các nước XHCN trước đây cho chúng ta thấy sự thành bại của sự nghiệp xây dựng CNXH then chốt là ở Đảng. Nếu một Đảng Cộng sản không thấy hết trách nhiệm lịch sử của mình trong việc lãnh đạo xây dựng một nền kinh tế mới, một nền văn hoá mới, con người mới XHCN, không giữ được mối quan hệ máu thịt với quảng đại quần chúng nhân dân thì không thể lãnh đạo công cuộc xây dựng CNXH đến thành công được. Trong Đảng Cộng sản Trung Quốc trước đây đã xuất hiện lý luận về "chủ nghĩa xã hội nghèo khổ", coi thường vai trò của

sức sản xuất; xuất hiện những xu hướng phản văn hoá (nhất là trong "cách mạng văn hoá") xuất hiện tình trạng quan liêu, tham nhũng, xa rời quần chúng nghiêm trọng. Trong bối cảnh đó, việc đề xuất "tư tưởng quan trọng Ba đại diện" và xác định vai trò chỉ đạo của tư tưởng đó trong hành động của mình là một đóng góp có ý nghĩa quan trọng của Đảng Cộng sản Trung Quốc vào lý luận về xây dựng Đảng Mác xít, cần được tiếp tục nghiên cứu và trao đổi.

CHÚ THÍCH:

(1) *Điều lệ Đảng Cộng sản Trung Quốc. Văn kiện Đại hội ĐBTQ ĐCS Trung Quốc* Nxb Chính trị Quốc gia Hà Nội 2003, tr.100

(2) Hồ Cẩm Đào: *Báo cáo chính trị tại Đại hội XVII ĐCS Trung Quốc* 15/10/2007

(3) Hồ Cẩm Đào: *Bài nói chuyện tại Đại lễ kỷ niệm 30 năm Hội nghị Trung ương 3 khóa XI ĐCS Trung Quốc* (18/12/1978 - 18/12/2008)

(4) "Cương lĩnh vĩ đại tăng cường toàn diện xây dựng Đảng", Nxb Nhân dân 2000 tr.4-5

(5) Giang Trạch Dân: *"Bàn về xây dựng Đảng"*, Nxb Văn kiện Trung ương 2001, tr.497-505

(6) *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XVI ĐCS Trung Quốc*, Nxb Chính trị Quốc gia Hà Nội 2003, tr.100; 115

(7) *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XVI ĐCS Trung Quốc*, Nxb Chính trị Quốc gia Hà Nội 2003, tr.100; 115

(8) *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XVI ĐCS Trung Quốc* Sdd, tr.24